

آموزش زبان به کودکان کم شنوا

راهنمایی برای مربیان و والدین کودکان کم شنوا

سایه طاهباز
آسیب شناس گفتار و زبان

فاطمه فلاح
مربی کودکان کم شنوا

سرشناسه: طاهباز، سایه، ۱۳۵۵ -
عنوان و نام پدیدآور: آموزش زبان به کودکان کم‌شنوا: راهنمایی برای مربیان و والدین کودکان کم‌شنوا / سایه طاهباز، فاطمه فلاح.
مشخصات نشر: تهران: گيسا، ۱۳۹۱.
مشخصات ظاهري: ۲۲۴ ص.
شابک: 978-600-92295-6-7
وضعيت فهرست نویسی: فیا
یادداشت: کتابنامه.
موضوع: شنوایی ناقص در کودکان -- آموزش و پرورش
موضوع: شنوایی ناقص در کودکان -- زبان
موضوع: فارسی -- آموزش
شناسه افزوده: فلاح، فاطمه
رده بندی کنگره: HV ۴۳۰/۲۲۶/۱۳۹۱
رده بندی دیویی: ۳۷۱/۹۱۲
شماره کتابشناسی ملی: ۲۸۸۰۰۴۶

گیسا

انتشارات گيسا
آموزش زبان به کودکان کم‌شنوا: راهنمایی برای مربیان و والدین کودکان کم‌شنوا
سایه طاهباز، فاطمه فلاح
ویراستار: معصومه اکبری
تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه
چاپ اول: ۱۳۹۱، تهران
قیمت: ۱۳۰۰۰ تومان
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۲۲۹۵-۶-۷
نشانی: خیابان ولیعصر، بالاتر از پارک‌وی، ایستگاه محمودیه، جنب بانک ملی، پلاک ۲۹۸۳
تلفن: ۲۴۶۶۸۲۳۱

فهرست مطالب

مقدمه ۷

♦ بخش اول

مجموعه همخوان‌ها ۱۷

♦ بخش دوم

مجموعه افعال ۱۰۹

♦ بخش سوم

مجموعه موقعیت‌های مربوط به حروف اضافه ۱۲۷

پیوست‌ها ۲۱۳

منابع ۲۲۱

مقدمه

کودک طبیعی زبان و گفتار را در محیط عادی و بر اثر مواجهه مکرر با محرکات طبیعی فرا می‌گیرد. کودک طبیعی در ابتدا، زبان را به صورت محاوره‌ای می‌آموزد و پس از ورود به مدرسه، زبان محاوره‌ای را با زبان نوشتاری تطبیق می‌دهد.

کم‌شنوایی اختلالی است که رشد تمام جنبه‌های زبانی و گفتاری را تحت تأثیر قرار می‌دهد؛ برای مثال کودک کم‌شنوا ممکن است خزانه واژگان محدودی داشته باشد و همچنین در یادگیری ساخت‌های دستوری مختلف با مشکل مواجه شود. در ضمن، تولید صداهای گفتاری نیز احتمالاً با اشکال مواجه خواهد شد. امروزه در سایه پیشرفت‌های چشمگیر در زمینه فناوری وسایل کمک‌شنوایی و روش‌های توان‌بخشی، کودکان کم‌شنوا نیز می‌توانند مانند کودکان طبیعی مهارت‌های زبانی و گفتاری و ارتباطی را به دست آورند.

تعمیم مهارت‌های آموخته‌شده در جلسات درمانی به زندگی روزمره، یکی از مشکلاتی است که همواره آسیب‌شناسان گفتار و زبان، مربیان و والدین کودکان مبتلا به تأخیر در رشد گفتار و زبان، از جمله کم‌شنوایی، با آن روبه‌رو بوده‌اند. در بسیاری مواقع دیده می‌شود که کودک مهارت‌های به دست آمده در جلسات درمانی را فقط به موقعیت‌های محدودی از زندگی روزمره تعمیم داده یا اصلاً تعمیم نمی‌دهد. ما در اینجا به اختصار به دو عامل، که در تعمیم مهارت‌های آموخته‌شده به خارج از جلسه درمانی نقش عمده‌ای دارند، اشاره می‌کنیم.

مورد اول آموزش گفتار و زبان به همان صورتی است که مردم عادی به کار می‌برند. به این معنی که در آموزش مهارت‌های گفتار و زبان به کودک کم‌شنوا به شکل نوشتاری عمل نکنیم. این موضوع نکته‌ای مهم در جهت تسریع یادگیری و گسترش مهارت‌های آموخته‌شده به زندگی روزمره است.

اگر قرار باشد کودک کم‌شنوا نیز مانند کودک طبیعی بر اثر مواجهه مکرر با زبان و گفتار در محیط عادی به کشف قواعد دست‌بزند و مهارت‌های زبانی و گفتاری به دست آورد، باید زبان و گفتار را به شکل محاوره‌ای بشنود. یکی از بزرگ‌ترین موانعی که بر سر راه تعمیم مهارت‌های فراگرفته شده در جلسه درمانی به زندگی عادی روزمره وجود دارد، استفاده از شکل نوشتاری برای آموزش است. در بسیاری موارد، آسیب‌شناسان گفتار و زبان از شکل نوشتاری زبان و

گفتار به جای زبان محاوره‌ای استفاده می‌کنند. این مسئله مانع از گسترش مهارت‌های آموخته شده به خارج از محیط درمان خواهد شد؛ زیرا کودک مشابه الگوهای آموزش داده شده را در محیط عادی زندگی نمی‌شنود^۱.

مورد دوم این است که کودک برای انتقال مهارت‌های گفتار و زبان به زندگی روزمره، نیازمند آن است که در جریان ارتباط عادی مکرراً با آنها مواجه شود. در اینجا نقش والدین اهمیت می‌یابد؛ زیرا آنها کسانی هستند که می‌توانند با فراهم کردن شرایط زبانی، گفتاری و ارتباطی مناسب، زمینه را برای دستیابی به این هدف فراهم کنند.

بنابراین، مشارکت والدین در فراهم کردن محیط زبانی، گفتاری و ارتباطی غنی یکی از مهم‌ترین ارکان توان‌بخشی کودکان کم‌شنواست که همواره مطرح بوده و امروزه در روش‌های درمانی نوین هرچه بیشتر نمود پیدا می‌کند. ما در این کتاب تلاش کردیم با جمع‌آوری مجموعه‌هایی در برخی جنبه‌های زبان و گفتار، به والدین و مربیان کمک کنیم تا به فراهم کردن محیط زبانی و گفتاری مناسب و غنی پرداخته، در نتیجه به تعمیم مهارت‌های آموخته شده در جلسات درمانی به خارج از محیط درمان کمک کنند.

کتاب حاضر دارای سه بخش مجزا است: ۱. مجموعه همخوان‌های زبان فارسی؛ ۲. مجموعه افعال؛ ۳. مجموعه موقعیت‌های مربوط به حروف اضافه.

در هر سه بخش این کتاب تلاش شده با در نظر گرفتن هدف هر بخش (در بخش اول معرفی واژگانی که دارای همخوان هدف هستند، در بخش دوم معرفی افعال، و در بخش سوم معرفی موقعیت‌های مربوط به شماری از حروف اضافه)، از واژگان جدید موجود در هر بخش نیز استفاده شود تا والدین همواره بتوانند از این مجموعه‌ها در جهت افزایش خزانه واژگان کودکان خودشان استفاده کرده، به رشد جنبه‌های گوناگون مهارت‌های زبانی و گفتاری کمک کنند.

با توجه به اینکه کتاب حاضر با هدف آموزش در محیط‌های درمانی نوشته نشده و هدف اصلی آن کمک به تعمیم مهارت‌های آموخته شده به خارج از جلسه درمانی است، در آن از تصاویر استفاده نشده است.

شیوه استفاده از مجموعه همخوان‌ها به این صورت است که هر زمان یک همخوان در یک جایگاه (جایگاه اول، وسط و یا آخر واژه) در جلسه درمانی تثبیت شد، آسیب‌شناس گفتار و زبان به خانواده‌ها توصیه می‌کند که این همخوان را به دیگر واژه‌های موجود در همان جایگاه گسترش دهند. پس از تثبیت یک همخوان در جلسه درمانی، هرچه کودک در طی روز با واژه‌های بیشتری مواجه شود که دارای همخوان هدف هستند، مهارت فراگرفته شده در جلسه درمان بهتر تثبیت می‌شود و به زندگی روزمره تعمیم خواهد یافت.

مراحل زیر در بخش مربوط به مجموعه همخوان‌ها رعایت شده است:

در این بخش مجموعه واژه‌ها به صورت مجزا ذکر نشده‌اند. با توجه به اینکه بخشی از همخوان‌ها بر مبنای واژه مجاورشان مرتب شده‌اند، در صورت نیاز می‌توان از واژه‌های موجود در طبقه واج‌شناختی همخوان‌ها استفاده کرد. این بخش شامل ۲۳ همخوان زبان فارسی است.

۱. برای مثال «من نقاشی‌هایم را به دیوار اتاقم چسباند» در محاوره عادی به صورت «من نقاشی‌هامو چسبوندم به دیوار اتاقم»، «کتاب‌ها» به صورت

«کتابا»، «چمدان» به صورت «چمدون»، و «شبه» به صورت «شبهه» شنیده می‌شوند.

هر همخوان در سه جایگاه مجزا، شامل جایگاه اول و وسط و آخر (در واژه)، ذکر شده است. همخوان‌های موجود در هر جایگاه در دو طبقه واج‌شناختی و دستوری قرار گرفته‌اند. همخوان‌های موجود در طبقه واج‌شناختی با توجه به بافت آوایی و همخوان‌های موجود در طبقه دستوری با توجه به نقش دستوری‌شان مرتب شده‌اند.

همخوان‌های موجود در طبقه واج‌شناختی با توجه به واکه مجاورشان به شش زیرطبقه تقسیم شده‌اند. در طبقه واج‌شناختی موجود در جایگاه وسط و آخر، یک زیرطبقه مربوط به خوشه‌های همخوانی نیز وجود دارد.

در طبقه واج‌شناختی جایگاه وسط، هریک از زیرطبقه‌های مربوط به واکه‌ها به سه گروه میان‌واکی، پیش‌واکی و پس‌واکی تقسیم شده‌اند. همخوان میان‌واکی همخوانی است که در میان دو واکه قرار گرفته باشد. همخوان پیش‌واکی همخوانی است که پیش از واکه قرار داشته باشد و هجا را آغاز کند. همخوان پس‌واکی همخوانی است که پس از واکه قرار داشته باشد و هجا را به پایان برساند.

همخوان‌های مربوط به طبقه واج‌شناختی جایگاه اول و همچنین گروه‌های میان‌واکی و پیش‌واکی از طبقه واج‌شناختی جایگاه وسط بر مبنای واکه بعدی، و همخوان‌های مربوط به طبقه واج‌شناختی جایگاه آخر و گروه پس‌واکی از طبقه واج‌شناختی جایگاه وسط بر مبنای واکه قبلی‌شان مرتب شده‌اند.

علت اینکه همخوان‌ها در طبقه واج‌شناختی جایگاه وسط در هر زیرطبقه به سه گروه تقسیم می‌شوند این است که گاهی دیده می‌شود کودک فقط در پاره‌ای از واژه‌ها در موقعیت وسط، همخوان مورد نظر را با اشکال تولید می‌کند. تقسیم‌بندی واژه‌ها به چنین گروه‌هایی به آسیب‌شناس گفتار و زبان کمک می‌کند که با به‌دست آوردن اطلاعات دقیق‌تر درباره خطای کودک، سریع‌تر و راحت‌تر الگوهای خطا را بیابد و مشکل کودک را به شکلی ریشه‌ای درمان کند؛ برای مثال اگر کودک همخوان /س/ را در واژه‌های بسته، شسته، دوستم و ایستگاه درست تولید کند، اما در تولید صحیح واژه‌هایی نظیر همسن، همسایه، عطسه، و آبه مشکل داشته باشد، می‌توان با تأکید بر الگوی خطا در قالب تمرینات تکرار هجا به اصلاح سریع آن پرداخت.

اگر همخوان هدف، هم در گروه پس‌واکی هجای اول و هم گروه پیش‌واکی هجای بعد وجود داشته باشد (مثل همخوان /ن/ در واژه «بنا»)، کلمه مورد نظر در گروه میان‌واکی ذکر شده است.

اگر همکرد اول یک فعل مرکب (نظیر «باز کردن») دارای همخوان مورد نظر (مثلاً همخوان /ب/) باشد، همکرد اول فعل (یعنی «باز») در طبقه واج‌شناختی (نه طبقه دستوری) نوشته شده و همکرد دوم (یعنی «کردن») به صورت مصدر در داخل کمانک آورده شده است.

اگر همکرد دوم یک فعل مرکب دارای همخوانی ویژه باشد، این فعل در طبقه دستوری آورده شده است (مثلاً فعل «باز کردن» در طبقه دستوری همخوان /ک/ ذکر شده است).

برخی همخوان‌ها در طبقه واج‌شناختی جایگاه وسط در گروه پس‌واکی به صورت خوشه همخوانی هستند؛ مثلاً همخوان /گ/ در واژه «سنگدون».

اگر یک همخوان در یک واژه بیش از یک بار تکرار شده باشد (برای مثال همخوان /ل/ در واژه «قلقلی»)، امکان دارد که این واژه در هر دو موقعیت (مثلاً میان‌واکی و پس‌واکی) ذکر شده باشد.

هر زمان که همخوان مورد نظر در شمار بالایی از واژه‌ها وجود داشته باشد، که از قاعدهٔ تکواژشناختی یا دستوری ویژه‌ای تبعیت می‌کنند، این واژه‌ها (اعم از اسم، فعل و غیره) در طبقهٔ دستوری آورده شده‌اند؛ برای مثال اگر یک همخوان (مثلاً /ش/) در یک فعل (مثلاً «شستم») وجود داشته باشد، می‌توان با تغییر دادن زمان و صرف فعل ترکیبات بسیاری (شستی، شست، شستیم، شستین، شستن، می‌شورم، بشور، شسته بودم و ...) پدید آورد. همچنین برائر ترکیب یک پیشوند یا پسوند ویژه، مثلاً «با» با واژه‌ها، می‌توان واژه‌های بسیاری ساخت؛ مثلاً «بادب»، «باهوش»، «باسواد»، «باسلیقه» و ...). در نتیجه با توجه به اینکه نمی‌توان تمام این ترکیبات را ذکر کرد، این واژه‌ها به صورت یک زیرطبقه جداگانه در طبقهٔ دستوری آورده شده‌اند.

در طبقهٔ دستوری، زیرطبقهٔ مربوط به افعال نخستین فعل با تمام صرف فعل‌ها ذکر شده و دیگر افعال فقط با صرف اول شخص مفرد آورده شده‌اند. گفتنی است که برخی از افعال با صرف اول شخص مفرد (مثلاً وزیدم) کاربرد ندارند و فقط به منظور یکپارچه‌سازی به این صورت به کار رفته‌اند.

افعال موجود در طبقهٔ دستوری در سه زمان مضارع اخباری، امر و ماضی ساده در جایگاه مرتبط خود (مثلاً در طبقهٔ دستوری جایگاه اول، وسط یا آخر) آورده شده‌اند، اما این قانون در همهٔ موارد رعایت نشده است؛ برای نمونه در همخوان /ش/ فعل «شستم» (بشوم) تحت عنوان فعل مضارع ذکر شده که مضارع اخباری نیست. همچنین با توجه به کاربرد بالای برخی افعال نظیر «نیستم» و «بخشید» شماري از این گونه موارد نیز در زیرطبقهٔ افعال به چشم می‌خورند. برخی از واژه‌هایی که در همخوان‌ها وجود دارند، برائر ترکیب یک واژه با تکواژ یا واژه‌ای دیگر ساخته شده‌اند. برای نمونه همخوان /ق/ در ترکیبی مانند «فوقش» به صورت یک مورد جداگانه و در طبقهٔ واج‌شناختی جایگاه وسط در زیرطبقهٔ /ق/ در گروه میان‌واکی (به جای طبقهٔ واج‌شناختی جایگاه آخر در زیرطبقهٔ /ق/ ذکر شده است. علت این دسته‌بندی این است که در بافت محاورهٔ عادی همخوان /ق/ در چنین ترکیبی به شکل میان‌واکی (و نه جایگاه آخر و به صورت پس‌واکی) تولید می‌شود. اگر این همخوان را جداگانه در نظر بگیریم، ممکن است باعث بروز خطا در محاورهٔ عادی شود.

هرگاه برائر ترکیب یک تکواژ با گروه خاصی از واژه‌ها، جایگاه همخوان موجود در آنها تغییر کند یا همخوان جدیدی ساخته شود، این ترکیبات نیز تحت عنوان یک زیرطبقهٔ جداگانه در طبقهٔ دستوری ذکر شده‌اند؛ برای مثال برائر ترکیب واژه‌هایی که به واکهٔ /ه/ ختم می‌شوند با واکهٔ /ق/ مربوط به ترکیبات وصفی و اضافی همخوان /ی/ ایجاد می‌شود.

با توجه به اینکه کودک باید هر مهارتی، از جمله تولید گفتار، را در تعاملات عادی روزمره با دیگر افراد فرا بگیرد، در این بخش تلاش شده بیشتر واژه‌هایی که در محاورهٔ عادی (با تأکید بر لهجهٔ تهرانی) با کودک طبیعی استفاده می‌شود به صورت محاوره‌ای ذکر شوند تا خانواده‌ها با توجه به شرایط فرهنگی خود واژگان مناسب را بیابند و برای گسترش همخوان فراگرفته شده به زندگی روزمره، از آنها استفاده کنند. البته برخی از واژه‌های نوشتاری نیز در این میان وجود دارند.

فهرست همخوان‌ها با تأکید بیشتر بر واژگان رایج در تعاملات میان بزرگسال و کودک تا اواخر دبستان تنظیم شده است. گفتنی است که امکان دارد برخی واژگان الزاماً تا آن زمان در کودک ایجاد نشود، اما از آنجایی که والدین پیوسته باید در گفت‌وگوهایشان واژگان جدید را به کودک یاد دهند، این واژه‌ها به صورت تحریکی در محاوره عادی با کودک ذکر شده‌اند.

واژه‌هایی که در داخل کمانک قرار دارند، به صورت نوشتاری ذکر شده‌اند.

واژه‌هایی که به صورت نوشتاری کاربرد دارند (نظیر «نام خانوادگی» یا «آتش‌نشانی») تغییر داده نشده‌اند. در مقابل، واژه‌هایی که در گفتار به شکلی متفاوت از شکل نوشتاری کاربرد دارند (نظیر «خونواده»)، به شکل محاوره‌ای به کار رفته‌اند.

شکل نوشتاری واژه‌هایی که با تغییر یک واکه نوشته شده از حالت نوشتاری به حالت محاوره‌ای تبدیل می‌شوند به شکل محاوره‌ای نوشته شده است (مثلاً تبدیل واکه /آ/ در واژه «حیوان» به واکه /او/ در واژه «حیون»).

در مورد واژه‌هایی که شکل نوشتاری‌شان مستلزم افزودن یا حذف یک واکه است (مثلاً «کلید» به جای «کلید»)، فقط زمانی به این صورت نوشته شده‌اند که این تغییر منجر به قرار گرفتن واژه یادشده در زیرطبقه‌ای جداگانه شود (مثلاً از واژه «کلید» فقط برای همخوان /ک/ در طبقه واج‌شناختی جایگاه اول در زیرطبقه مربوط به واکه /ای/ استفاده شده است و این تغییر در مورد دیگر همخوان‌های موجود در این واژه اعمال نشده است).

اگر بر اثر همجواری یک همخوان با همخوان دیگری یکی از آن دو تغییر کند (مثلاً تبدیل /ن/ به /م/ در جوار همخوان /ب/ در واژه «شبه»)، این تغییر در شکل نوشتاری اعمال نشده است.

تلاش شده که افعال موجود در طبقه دستوری به شکل محاوره‌ای نوشته شوند (مثلاً «می‌ذارم» به جای «می‌گذارم»). اگر تلفظ یک واژه به شکل نوشتاری و گفتاری با یکدیگر تفاوتی نداشته باشد (مثلاً «دور زدن»)، زمانی که این واژه در یک زیرطبقه جا می‌گیرد (مثلاً همخوان /ر/ در طبقه واج‌شناختی جایگاه آخر در زیرطبقه /أ/) شکل نوشتاری‌اش را به شکل محاوره‌ای (یعنی «دُر زدن») تغییر نداده‌ایم.

اگر یک همخوان (مثلاً /ه/) در شکل محاوره‌ای یک واژه (مثلاً «خدا حفظه») حذف شود، شکل نوشتاری آن واژه («خداحافظه») در همخوان مذکور (/ه/) ذکر شده است.

با وجودی که سعی شده شکل محاوره‌ای موجود در بخش همخوان‌ها تابع قوانین فوق باشد، اما با توجه به محدودیت‌هایی که در تبدیل شکل نوشتاری تمام واژه‌ها به شکل محاوره‌ای وجود دارد، بی‌نظمی‌هایی در این مورد به چشم می‌خورد.

همخوان‌های موجود در جایگاه آخر بر اثر ترکیب با علامت جمع «ها»، حرف ربط «و»، نشانه مفعولی «را»، واکه /ا/ مربوط به ترکیبات وصفی و اضافی و همچنین فعل «است» تبدیل به همخوان جایگاه وسط می‌شوند. همچنین افعال ماضی‌ای که در طبقه دستوری جایگاه اول ذکر شده‌اند، اگر به صورت منفی بیان شوند، تبدیل به همخوان جایگاه وسط خواهند شد (مثلاً فعل «نخورد»).

برای کمک به خواننده در جهت یافتن موقعیت مناسب برای کاربرد برخی واژه‌ها، از یک واژه یا عبارت در داخل کمانک به منظور توضیح یا ادامه جمله‌ای که واژه یادشده را دارد، استفاده شده است؛ برای مثال در مورد واژه «خودی» عبارت «بیگانه نیست»، و برای واژه «فوقش» عبارت «این است» ذکر شده‌اند. برای برخی واژه‌ها نیز بیش از یک توضیح به کار رفته است.

بخش دوم کتاب شامل مجموعه افعال است.

شیوه استفاده از مجموعه افعال به این صورت است که پس از آموزش هر زمان یا صرف فعلی در جلسه درمانی به کودک، مادر می‌تواند قالب مذکور را به دیگر افعال مشابه تعمیم دهد؛ مثلاً زمانی که کودک صرف اول شخص مفرد را در افعالی نظیر «مسواک زدم»، «در زدم»، «حرف زدم» و «صابون زدم» در جلسه درمانی فراگرفت، مادر می‌تواند با استفاده از دیگر افعال موجود در بخش «زدن» به تعمیم هرچه بیشتر و سریع‌تر صرف اول شخص مفرد کمک کند. در مجموعه افعال موارد زیر رعایت شده است:

بیشتر افعال در مجموعه افعال به صورت مصدر به کار رفته‌اند، اما با توجه به اینکه معنی برخی افعال به شکل مصدری به خوبی درک نمی‌شود، این افعال به صورت مصدر ذکر نشده‌اند (مثلاً «حالاً ندو کی بدو» یا «محلش نکن»).

با توجه به اینکه در مجموعه افعال، بافت آوایی فعل (محاوَره‌ای یا نوشتاری) نقش تعیین‌کننده‌ای در تقسیم‌بندی هر فعل ندارد، این مجموعه به شکل نوشتاری نوشته شده است، اما افعال نیز باید در ارتباط عادی و به صورت محاوره‌ای به کار روند.

افعال به بخش‌های افعال بسیط و افعال، عبارات یا اصطلاحات مرکب تقسیم شده‌اند. یک بخش افعال متعدی نیز با پسوند «اندن» ذکر شده است.

افعال، عبارات یا اصطلاحات مرکب با توجه به همکرد دوم مرتب شده‌اند.

علت ذکر برخی عبارات و اصطلاحات الزاماً این نیست که کودک در همین سن به درک این موارد دست می‌یابد، بلکه به این دلیل است که کودک طبیعی زمانی که به سن درک این موارد می‌رسد، بارها و بارها آنها را از دیگران شنیده است. اگر توقع داشته باشیم کودک کم‌شنوا نیز با رشدی مشابه کودکان عادی به فراگیری مهارت‌های مختلف بپردازد، شنیدن تمامی این موارد به طور طبیعی در محاوره روزمره الزامی خواهد بود.

به منظور دستیابی به زمان و صرف افعال به «پیوست الف» مراجعه کنید.

بخش سوم کتاب شامل مجموعه موقعیت‌های مربوط به حروف اضافه است.

هدف این بخش کمک به کودک است برای درک و استفاده از حروف اضافه مذکور در قالب فعالیت‌هایی سرشار از سرگرمی و در موقعیت‌هایی معنادار. البته در اینجا افزون بر تأکید بر کاربرد حروف اضافه مذکور در موقعیت‌های مختلف، بر معرفی واژگان جدید به کودک نیز تأکید شده است و به این ترتیب تلاش شده به رشد جنبه‌های کاربردشناختی، دستوری و معناشناختی زبان کمک شود.

شیوه استفاده از مجموعه موقعیت‌های مربوط به حروف اضافه به این صورت است که پس از آن که یک حرف اضافه ویژه در برخی از بافت‌ها در جلسه درمانی به کودک آموزش داده شد، آسیب‌شناس گفتار و زبان به مادر توصیه

می‌کند که از موقعیت‌های مربوط به حرف اضافه مورد نظر استفاده کند تا به درک و کاربرد آن در موقعیت‌های متعدد و در قالب فعالیت‌های سرگرم‌کننده کمک کند.

در مجموعه موقعیت‌های مربوط به حروف اضافه موارد زیر رعایت شده است:

در این بخش واژه‌ها به صورت نوشتاری نوشته شده‌اند. البته با توجه به تأکید ما بر زبان محاوره، در مواردی که استفاده از شکل نوشتاری باعث تغییر کل واژه می‌شود از شکل محاوره‌ای واژه استفاده شده است؛ مثلاً «تو» به جای «در» یا «داخل» یا «باهاش» به جای «با او».

این بخش شامل تعدادی موقعیت برای هریک از حروف اضافه «به»، «از»، «برای» و «با» است.

تمام مواردی که به عنوان نمونه‌هایی از یک حرف اضافه ویژه ذکر شده‌اند الزاماً ممکن است از نظر دستوری در معنای حقیقی همان حرف اضافه نباشند؛ مثلاً «برای مامان» و «با ماشین» هر دو در معنای حقیقی خود به کار رفته‌اند، اما «برای ناهار» به صورت قید زمان و «با ناراحتی» به صورت قید حالت ذکر شده‌اند.

در این بخش برای هر حرف اضافه چندین موقعیت ذکر شده که در هر موقعیت نمونه‌هایی از افعال و عباراتی وجود دارند که با انواعی از جملات دارای حرف اضافه مورد نظر به کار می‌روند.

در این بخش افعال بسیط، افعال مرکب و عبارات مرکب همگی با عنوان «افعال» ذکر شده‌اند. جملات مربوط به این موقعیت‌ها در قالب «مثال نمونه» آمده‌اند.

در هر مثال نمونه یک تا سه واژه یا عبارت با خطی در زیر هر کدام مشخص شده است. برای هریک از واژه‌ها یا عباراتی که با خط مشخص شده‌اند در زیر مثال نمونه، موارد دیگری نیز آمده که می‌توان واژه یا عبارت موجود در مثال نمونه را با آن موارد جانشین کرد و مثال‌های تازه‌ای به دست داد. مثال‌های مربوط به نخستین واژه یا عبارت خط‌دار تحت عنوان «مثال الف»، واژه یا عبارت دوم تحت عنوان «مثال ب» و واژه یا عبارت سوم تحت عنوان «مثال ج» ذکر شده است.

در مواردی که تنها زیر یکی از واژه‌ها یا عبارات موجود در مثال نمونه خط کشیده باشیم، مثال‌های مربوط به این واژه یا عبارت را تحت عنوان مثال در زیر مثال نمونه ذکر کرده‌ایم؛ مثل افزایش طول حمله با قید زمان و مکان.

در برخی مثال‌های نمونه تمام مثال‌های مربوط به واژه یا عبارت مورد نظر در همان جمله «مثال نمونه» ذکر شده و با علامت / از هم جدا شده‌اند.

بعضی از موارد موجود در مثال‌های الف، ب و ج برای استفاده در موقعیت مربوط ذکر نشده‌اند. این موارد به منظور کمک به خواننده برای استفاده از حرف اضافه مورد نظر در موقعیت‌های متعدد و همچنین کمک به افزایش خزانۀ واژگان کودک ذکر شده‌اند.

برخی موارد موجود در مثال‌های نمونه یا مثال الف، ب و ج از نظر معناشناختی مثال‌های صحیحی نیستند. به عنوان مثال نجار با چاقو چوب را نمی‌برد یا جراح بیمار را با پتک بیهوش نمی‌کند، اما به منظور معرفی انواعی از واژگان مرتبط با مثال نمونه از این موارد استفاده شده است.

پاره‌ای مثال‌ها (مثلاً «برای آبگوشت سیب‌زمینی بریز») الزاماً مثال‌های چندان مصطلحی نیستند، اما در برخی شرایط به این صورت مورد استفاده قرار می‌گیرند.

در مثال نمونه از یک تا چند فعل آورده شده که امکان دارد مثال نمونه با تمام افعال ذکر شده همخوانی نداشته باشد (مثلاً «به چشم بیعی برچسب بچسبان/ بزن/ بکوب»). در این موارد مثال‌های مناسب برای دیگر افعال در زیر مثال نمونه آورده شده‌اند.

بیشتر افعال موجود در مثال نمونه (البته نه همگی آنها) به صورت امر ذکر شده‌اند. شیوه اجرای یکی از مثال‌های نمونه مربوط به هر موقعیت، به صورت یک فعالیت در قالب «شرح فعالیت» توضیح داده شده است.

در شرح فعالیت مربوط به هر موقعیت، فقط برای یکی از افعال موجود در مثال‌های نمونه توضیح داده شده و در برخی موارد مثال‌های نمونه شامل افعال بیشتری هستند که همگی در شرح فعالیت ذکر نشده‌اند.

در توضیحات مربوط به شرح فعالیت به منظور ساده کردن فعالیت موارد زیر رعایت شده است:
الف. فعالیت‌ها به این صورت توضیح داده شده‌اند که مادر جملاتی به کودک می‌گوید و کودک باید جملات مادر را درک کند و عمل مورد نظر او را انجام دهد.

ب. توضیحات موجود در شرح فعالیت‌ها غالباً با تغییر تنها یکی از اجزای جمله توضیح داده شده‌اند. البته در زیر مثال نمونه برای هر دو بخش الف و ب انواعی از مثال‌ها آورده شده است تا در صورت لزوم بتوان فعالیت را تغییر داد و پیچیده‌تر کرد.

در برخی موارد درباره شرح فعالیت یا مثال نمونه در قالب «تذکر»، توضیحات بیشتری داده شده است.

برای برخی موقعیت‌ها، برای افزایش طول و پیچیدگی جمله مثال‌هایی زده شده است.

افزایش طول جمله شامل سه بخش است که به ترتیب عبارت‌اند از:

الف) افزایش طول جمله با استفاده از ترکیبات وصفی/اضافی.

ب) افزایش طول جمله با استفاده از قید زمان و مکان.

ج) افزایش طول جمله با استفاده از حرف اضافه دیگر.

به منظور کمک به افزایش طول جمله با استفاده از قید زمان و مکان شماری از قیدهای زمان و مکان در پیوست‌های

ب و ج آورده شده‌اند.

در مثال نمونه مربوط به افزایش پیچیدگی جمله، فقط برای قسمت الف مثال افزایش پیچیدگی ذکر شده و مثال‌های مربوط به قسمت ب در زیر مثال نمونه آورده شده‌اند.

در مواردی که برای موقعیت مورد نظر مثال‌هایی برای افزایش طول و پیچیدگی جمله ذکر نشده، گاهی نمونه‌هایی از افزایش طول جمله با ترکیبات وصفی/اضافی در داخل خود مثال‌ها ذکر شده است.

در مواردی که شمار بالایی از مثال‌های نمونه با جملات کاملاً مشابه ذکر شده باشند، مثال اصلی با عنوان «مثال

کلی» آورده شده است.

در پایان هر حرف اضافه، شماری از افعال، عبارات و اصطلاحات دارای حرف اضافه مورد نظر با عنوان «دیگر موارد» ذکر شده‌اند.

بیشتر افعال، عبارات و اصطلاحات موجود در «دیگر موارد» به صورت مصدر به کار رفته‌اند. البته پاره‌ای از این موارد به صورت مصدری ذکر نشده است.

به منظور استفاده از «مجموعه موقعیت‌های مربوط به حروف اضافه» باید حتماً به موارد زیر توجه شود:
در ابتدا مادر به کودک دستور می‌دهد و کودک دستور مادر را اجرا می‌کند. رفته‌رفته پس از اینکه کودک با فعالیت آشنا شد، باید کودک و مادر جاهایشان را با هم عوض کنند و این بار کودک به مادر دستور دهد و مادر دستور کودک را انجام دهد.

متناسب با سطح کودک، باید تعداد موارد موجود در یک بخش (مثلاً واژه‌های مربوط به بخش الف) را بیشتر کرد و موارد مربوط به بخش دیگر (مثلاً بخش ب) را نیز هم‌زمان بیش از یکی در نظر گرفت. همچنین آرام‌آرام باید صرف و زمان فعل را نیز تغییر داد؛^۱ برای مثال:

مرحله اول (تعداد موارد کمتر برای یک مورد متغیر در جمله): «به گربه ماهی بده»، «به گربه موش بده»، «به گربه خروس بده».

مرحله دوم (تعداد موارد بیشتر برای یک مورد متغیر در جمله): «به گربه ماهی بده»، «به گربه موش بده»، «به گربه خروس بده»، «به گربه شیر بده»، «به گربه گوشت بده»، «به گربه کدو بده» و ...

مرحله سوم (دو مورد متغیر در یک جمله): «به گربه ماهی بده»، «به سگ استخوان بده»، «به موش پنیر بده».

مرحله چهارم (سه مورد متغیر در یک جمله): «به گربه ماهی بده»، «به سگ استخوان بده»، «به موش پنیر بده» و ...
در ابتدا باید مادر یا فرد دیگری کمک کند تا کودک فعالیت را انجام دهد و کودک را با این جملات مواجه کند. رفته‌رفته مادر از کودک می‌خواهد که خودش ابزار مورد نظر را انتخاب کند و دستور را انجام دهد.

مجموعه پیش رو حاصل تلاشی است که با هدف کمک به کودکان کم‌شنوا در یادگیری زبان گفتاری صورت گرفته است. این مجموعه البته کاستی‌هایی دارد که پیشنهادهاى شما حتماً ما را در رفع این کاستی‌ها یاری خواهد کرد. در پایان جا دارد از مدیر محترم مرکز توان‌بخشی نیوشا، جناب آقای دکتر سعید ملایری، مشاوره‌شناس، دوستان گرامی ام سرکار خانم مرضیه رضاپور و سرکار خانم دکتر آذر مهری، آسیب‌شناس گفتار و زبان، و همچنین خانواده عزیزم، که در تمام مراحل انجام این کار مرا از کمک و هم‌فکری خود بهره‌مند ساختند، تشکر کنم.

۱. برای دستیابی به زمان و صرف افعال به «پیوست الف» مراجعه کنید.